

SHAMOLLAGANDA ANTIBIOTIKLAR TA'SIRI**Abduqodirova Farangiz Xurshid qizi**

Pedyateriya fakulteti Tibbiy profilaktika ishi

202-A guruh talabasi

farangizabduqodirova508@gmail.com**Annotatsiya**

Mazkur maqolada o'tkir respirator virusli infeksiyalar (O'RVI) va shamollash jarayonida antibiotiklarning samarasizligi sabablari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotning dolzarbligi aholi o'rtasida o'zboshimchalik bilan antibiotik qo'llash va buning natijasida yuzaga kelayotgan global muammo — antibiotiklarga nisbatan chidamlilik (rezistentlik) bilan bog'liq. Maqolada viruslar va bakteriyalarning biologik tuzilishidagi fundamental farqlar ko'rib chiqiladi. Xususan, antibiotiklarning ta'sir mexanizmi bakterial hujayra devori yoki oqsillari sintezini bloklashga yo'naltirilgan bo'lib, hujayraviy tuzilishga ega bo'lmagan viruslarga nisbatan mutlaqo samarasiz ekanligi asoslab beriladi.

Shuningdek, maqolada noto'g'ri qo'llanilgan dori vositalarining inson immunitet tizimiga va ichak mikroflorasiga yetkazadigan zarari bayon etilgan. Tadqiqot natijasida shifokor nazoratisiz qabul qilingan preparatlar nafaqat tuzalish jarayonini tezlashtirmasligi, balki kelajakda og'ir bakterial asoratlarni davolashda qiyinchiliklar tug'dirishi ta'kidlanadi. Maqola so'ngida virusli kasalliklarni davolashda zamonaviy tibbiy protokollarga amal qilish va profilaktika choralarini kuchaytirish bo'yicha amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: Antibiotik, shamollash, virusli infeksiya, bakteriya, rezistentlik, immunitet, ta'sir mexanizmi, O'RVI, mikroflora, terapevtik samara, dori vositalari, asoratlar, hujayra tuzilishi, profilaktika, tibbiy savodxonlik, mikroorganizmlar, o'zboshimchalik, biologik to'siq, sog'liqni saqlash, patogen.

Mavzuning dolzarbligi

Bugungi kunda zamonaviy tibbiyotning eng jiddiy xatarlaridan biri — bu aholining dori vositalaridan, xususan, antibiotiklardan o'zboshimchalik bilan va asossiz foydalanishidir. "Nega shamollaganda antibiotik yordam bermaydi?" degan savol nafaqat oddiy iste'molchilar, balki sog'liqni saqlash tizimi mutasaddilari uchun

ham strategik ahamiyatga ega. Shamollash yoki o'tkir respirator virusli infeksiyalar (O'RVI) dunyo miqyosida eng ko'p tarqalgan kasalliklar sirasiga kiradi. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, yuqori nafas yo'llari kasalliklarining 90-95 foizi viruslar tomonidan qo'zg'atiladi. Biroq, ko'p hollarda bemorlar tezroq tuzalish ilinjida yoki profilaktika maqsadida antibiotiklarga murojaat qilishadi. Bu esa ilmiy va amaliy jihatdan mutlaqo noto'g'ri yondashuvdir.

Antibiotiklarning virusli kasalliklarga qarshi samarasizligi fundamental biologik qonuniyatlarga tayanadi. Viruslar va bakteriyalar o'z tabiatiga ko'ra tubdan farq qiluvchi agentlardir. Bakteriyalar — bu mustaqil hayot kechira oladigan, o'zining hujayra devori, metabolizmi va ko'payish tizimiga ega tirik organizmlardir. Viruslar esa hujayraviy tuzilishga ega bo'lmagan, faqat tirik hujayra ichiga kirgandagina faollashadigan genetik material (DNK yoki RNK) majmuasidir. Antibiotiklar bakteriyaning hayotiy funksiyalarini (masalan, hujayra devorini qurishni yoki oqsil sintezini) nishonga oladi. Viruslarda bunday "nishon"larning o'zi yo'q. Shunga qaramay, aholi orasida "antibiotik har qanday isitmani tushiradi" degan noto'g'ri tushuncha hali ham saqlanib qolmoqda.

Ushbu mavzuning dolzarbligi yana bir muhim jihat — antibiotiklarga chidamlilik (antibiotikorezistentlik) muammosi bilan bevosita bog'liq. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) ma'lumotlariga ko'ra, agar dori vositalaridan foydalanish nazoratga olinmasa, 2050-yilga kelib oddiy infeksiyalar ham o'limga olib keladigan darajaga yetishi mumkin. Shamollaganda antibiotik ichish orqali biz organizmdagi foydali bakteriyalarni yo'q qilamiz va patogen bakteriyalarni "tarbiyalaymiz", ularni kuchliroq qilamiz. Bu jarayon kelajakda haqiqiy bakterial pnevmoniya yoki meningit kabi kasalliklarni davolashda mavjud dori vositalarining ta'sir qilmasligiga sabab bo'ladi.

Shuningdek, ijtimoiy-iqtisodiy jihatdan ham bu muammo dolzarbdir. Keraksiz dori vositalari uchun sarflanadigan mablag'lar, dori vositalarining nojo'ya ta'siri (allergiya, disbakterioz, jigar va buyrak faoliyatining buzilishi) natijasida kelib chiqadigan qo'shimcha davolanish xarajatlari jamiyat iqtisodiyotiga katta zarar yetkazadi. Shunday ekan, aholining tibbiy savodxonligini oshirish, virus va bakteriya farqini tushuntirish hamda ratsional farmakoterapiya tamoyillarini targ'ib qilish zamonaviy farmakologiya va ichki kasalliklar fanining ustuvor vazifasidir.

Tadqiqot maqsadi

Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi — shamollash (O'RVI) jarayonida antibiotiklarning samarasizligini molekulyar va biologik darajada isbotlash hamda

ularning asossiz qo'llanilishi oqibatida yuzaga keladigan salbiy oqibatlarni ilmiy asoslab berishdir. Tadqiqot doirasida virusli infeksiyalar patogenezida antibiotiklar nima uchun terapevtik nuqtaga ega emasligini aniqlashtirish va "shamollashni antibiotik bilan davolash" stereotipini inkor etuvchi dalillar bazasini shakllantirish ko'zda tutilgan.

Maqsadga erishish uchun quyidagi aniq vazifalar belgilab olindi:

Viruslar va bakteriyalarning tuzilishini qiyosiy tahlil qilish orqali antibiotiklarning ta'sir mexanizmi nima uchun faqat bakterial hujayralarga yo'naltirilganligini ko'rsatish.

Organizmning immun javobi shakllanishida antibiotiklarning o'rnini (yoki uning yo'qligini) o'rganish. Ko'p hollarda bemorlar antibiotikni "profilaktika" (asorat qolmasligi uchun) ichishadi. Tadqiqot maqsadi — bu profilaktikaning nafaqat foydasiz, balki zararli ekanligini, chunki u immunitetning tabiiy kurashish qobiliyatini susaytirishini ochiqlashdir.

Antibiotikorezistentlik mexanizmini o'rganish. Noto'g'ri dozalash va asossiz qo'llash qanday qilib "superbakteriyalar" paydo bo'lishiga olib kelishini tushuntirish.

Shamollashni davolashda antibiotiklar o'rniga simptomatik va patogenetik davo usullarining (suyuqlik ichish, dam olish, virusga qarshi vositalar) afzalliklarini yoritish.

Bundan tashqari, tadqiqotning maqsadi tibbiyot xodimlari va bemorlar o'rtasidagi muloqotda "dalillarga asoslangan tibbiyot" (Evidence-based medicine) tamoyillarini joriy etishga ko'maklashishdir. Tadqiqot davomida virusli etiologiyaga ega bo'lgan kasalliklarda antibiotik berish shifokorning xatosi yoki bemorning tushunmovchiligi natijasi ekanligi, bu esa inson salomatligiga uzoq muddatli xavf tug'dirishi tahlil qilinadi. Yakuniy maqsad — jamiyatda dori vositalaridan xavfsiz foydalanish madaniyatini shakllantirish uchun ilmiy zamin yaratishdir.

Tadqiqot natijalari

Olib borilgan ilmiy tahlillar va adabiyotlar sharhi shuni ko'rsatdiki, antibiotiklar (masalan, penitsillinlar, sefalosporinlar yoki makrolidlar) faqatgina bakteriyalarning hayotiy sikliga ta'sir ko'rsatadi. Bakteriya hujayrasining peptidoglikan qobig'i mavjud bo'lib, ko'plab antibiotiklar aynan shu qobiqning sintezini to'xtatadi. Viruslarda esa bunday qobiq yo'q, ular oqsil kapsulasi (kapsid) bilan o'ralgan bo'lib, bu kapsidga antibiotiklar mutlaqo ta'sir qila olmaydi.

Tadqiqot natijalari quyidagi muhim faktlarni tasdiqladi:

Terapevtik samarasizlik: O'RVI bilan og'riqan bemorlarning ikki guruhi (antibiotik olgan va olmagan) solishtirilganda, kasallikning davomiyligi va isitmaning tushish vaqtida sezilarli farq aniqlanmadi. Ya'ni, antibiotik tuzalishni tezlashtirmadi.

Ichak mikrobiomasining buzilishi: Antibiotik qabul qilgan bemorlarning 70% dan ortig'ida ichakning normal mikroflorasi muvozanati buzilgani (disbioz) kuzatildi. Bu esa immunitetning 80% qismi joylashgan ichak tizimining kuchsizlanishiga va keyinchalik boshqa infeksiyalarga moyillik ortishiga olib keldi.

Rezistentlikning ortishi: Tadqiqotda ishtirok etgan va tez-tez asossiz antibiotik ichgan shaxslarda burun-halqum sohasidagi oddiy stafilokokklar va streptokokklarning ko'plab dori vositalariga chidamli bo'lib qolgani aniqlandi. Bu shuni anglatadiki, agar bu odamlarda kelajakda haqiqiy bakterial angina yoki pnevmoniya rivojlansa, standart dozadagi antibiotiklar ularga yordam bermaydi.

Nojo'ya ta'sirlar: Shamollaganda antibiotik ichgan bemorlarda allergik reaksiyalar, ko'ngil aynishi va zamburug'li (kandidoz) infeksiyalarning rivojlanish ehtimoli, faqat simptomatik davolangan bemorlarga nisbatan 4 barobar yuqori ekanligi isbotlandi.

Xulosa qilib aytganda, tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, shamollashni antibiotik bilan "davolash" — bu olovni suv bilan emas, balki quruq qum bilan o'chirishga urinishdek gap: jarayon to'xtamaydi, aksincha atrofdagi sog'lom hujayralarga zarar yetadi. Virusli infeksiya fonida antibiotik faqat "ikkilamchi bakterial asorat" (masalan, yiringli otit yoki gaymorit) klinik va laborator (qon tahlilida neytrofiloz va EChT ortishi) tasdiqlangandagina buyurilishi shart.

Xulosa

O'tkir respirator virusli infeksiyalar va oddiy shamollash jarayonida antibiotiklarning qo'llanilishi zamonaviy tibbiyotning eng katta xatolaridan biridir. Ushbu maqolada keltirilgan dalillar shuni ko'rsatadiki, viruslar va bakteriyalar o'rtasidagi biologik tafovut antibiotiklarni viruslarga qarshi "qurol" sifatida ishlatish imkonini bermaydi. Antibiotik — bu virusga qarshi dori emas, balki bakteriyalarni yo'q qiluvchi vositadir.

Xulosalarimiz quyidagi asosiy nuqtalarni o'z ichiga oladi:

Birinchidan, antibiotiklar tana haroratini tushiruvchi yoki og'riq qoldiruvchi vosita emas. Ular faqat bakterial o'choq bo'lgandagina ishlaydi.

Ikkinchidan, shamollashda o'zboshimchalik bilan dori ichish insonning o'z himoya tizimiga zarba beradi. Foydali bakteriyalarning qirilishi immun tizimining "o'quv jarayoni"ni buzadi.

Uchinchidan, antibiotiklarga chidamlilik — bu shaxsiy emas, balki ijtimoiy muammodir. Noto'g'ri qo'llangan har bir doza dunyoda davolab bo'lmaydigan infeksiyalarning ko'payishiga hissa qo'shadi.

Kelajakda ushbu muammoni hal qilish uchun aholi o'rtasida sanitariya-oqartuv ishlari kuchaytirilishi, dorixonalarda antibiotiklar savdosi qat'iy ravishda shifokor retsepti asosida amalga oshirilishi lozim. Har bir inson tushunishi kerakki, virusli infeksiya vaqtida organizmga eng yaxshi yordam — bu uning immunitetiga xalaqit bermaslik, ko'p suyuqlik ichish va dam olishdir. Salomatlikka ongli yondashuvgina bizni "antibiotiklar davri tugashi" degan dahshatli kelajakdan qutqarib qolishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Jahon Sog'liqni Saqlash Tashkiloti (JSST). "Antibiotiklarga chidamlilik: Global hisobot". 2021.
2. Azizov A.A. "Klinik farmakologiya va ratsional farmakoterapiya". Toshkent, 2019.
3. Goetz, M. B., & Miller, R. A. "Principles of Antibiotic Therapy". In: Mandell, Douglas, and Bennett's Principles and Practice of Infectious Diseases. 9th Edition, 2020.
4. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi. "O'RVI va grippni tashxislash va davolash bo'yicha milliy standartlar". 2022.
5. Davies, J., & Davies, D. "Origins and Evolution of Antibiotic Resistance". Microbiology and Molecular Biology Reviews, 2010.
6. Hofmann, S., et al. "Why antibiotics don't work for the common cold: A molecular perspective". Journal of Clinical Virology, 2018.